

Török József:

Művelődési lejtő

A „kereszténydemokrácia” falusi megváltója, Orbán Balázs irányításával megkezdődik a Modern Falvak és Kistelepülések program végrehajtása. A Miniszterelnökség parlamenti és stratégiai államtitkára azt mondta júliusi beharangozójában, hogy a falvak fejlesztésének fő célja a jobb életminőség és a kiszámíthatóbb jövő. Azt akarják elérni, hogy nőjön a falvak népességmegtartó képessége, emelkedjen a falvakban a foglalkoztatás, javuljon a közlekedés, váljon színvonalasabbá az oktatás és az egészségügy, a *kulturális* és sportélet.

Bizonyára mindez meg is valósul falusi polgártársaink örömeire, azaz hogy majdnem. Mert a helyi művelődés ügyét mint az életminőség egyik legfontosabb meghatározóját jó időre elkalapálták a tavaly módosított kulturális törvénnyel (1997: CXL.). Tették mindezt alkotmányossági aggályokat is kiváltó passzusokkal – bár eddig nem tudunk arról, hogy e tárgyban bármely ellenzéki (?) párt vagy más szervezet beadvánnyal fordult volna az Alkotmánybírósághoz. Nincs is ezen mit csodálkozni, hiszen az egész törvénymódosítási folyamatot némán asszisztálta végig – Szabó Szabolcs kivételével – a teljes parlamenti ellenzék, pedig a kulturális bizottság aktuális ülésén jelen volt alelnökként (!) Kunhalmi Ágnes és Iktity István, továbbá Farkas Gergely. De az igazán érthetetlen hallgatást Hiller István produkálta, akitől egykori kulturális miniszterként elvárható lett volna a megszólalás. Mindez – a plenáris ülés ellenzéki némaságával megerősítve – jól mutatta az ellenzéki pártok közművelődéshez való viszonyát.

A törvény korábban meghatározta a lehetséges közművelődési köröket. A törvénymódosítás azonban – „természetesen” szakmai-társadalmi egyeztetés nélkül! – bevezette a *közművelődési alapszolgáltatások* fogalmát, melyek az alábbiak lehetnek, s amelyeket – bár eltérő mértékben, biztosítani kell az önkormányzatoknak:

- a) művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési tevékenységek és a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása;
- b) a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése;
- c) az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása;
- d) a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása;
- e) az amatőr alkotó- és előadó-művészeti tevékenység feltételeinek biztosítása;
- f) a tehetséggondozás és -fejlesztés feltételeinek biztosítása;
- g) a kulturális alapú gazdaságfejlesztés.

Nem dolgunk itt most e fogalmak szakmai tartalmát kritikai elemzés alá vonni (pedig lenne rá ok, különösen a legutolsóra vonatkozó közművelődés-szakmai kompetenciák és feltételek szempontjából). A szaktörvény azt mondja, hogy „A települési önkormányzat a feladatát a közművelődési alapszolgáltatások megszervezése révén látja el.” Nézzük, hogyan!

Valamennyi település alapkötelezettsége az a) pontban leírtak teljesítése. Az 1000 főnél alacsonyabb lakosságú településeken – 1758 falu 757 ezer lakója számára – nem is kötelező ennél többet biztosítani.

A további 6 alapszolgáltatás biztosítását különböző mértékben írták elő az önkormányzatok számára.

Az 1000–5000-es lakosságszámú településeken – 1117 település 2,4 millió lakója számára – az alapszolgáltatáson kívül mindössze további egy, választható – összesen tehát kettő! – alapszolgáltatás biztosítása kötelező.

5000 fő felett – 254 település 3,1 millió lakója számára – további három, tehát összesen négy alapszolgáltatás kötelező.

Kizárólag a 23 megyei jogú város és a fővárosi kerületek önkormányzatainak kell mind a 7 alapszolgáltatást biztosítani. Erre mondhatjuk Orwellt idézve, hogy minden állat egyenlő, de egyes állatok egyenlőbbek.

Tehát Magyarország 3128 településéből 2875, többségében kistelepülésen maximum kettő alapszolgáltatás kötelező. E településeken él a magyar népesség mintegy 31 százaléka – egyébként is halmozottan hátrányos helyzetben, de így kirekesztve még a közművelődési alapszolgáltatások többségéből is – pontosan 5/7 részéből! További 254 település 3 millió lakosa (újabb 31 százalék) van kirekesztve a kötelező szolgáltatások 3/7 részéből.

Összegezve: a népesség több mint 60 százalékának lényegesen sérülnek a művelődéshez való jogai. Pedig gránitszilárdságú Alaptörvényünk is kimondja, hogy 1. minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez; 2. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével biztosítja.

Igen, szelektíven. Területi elven, településnagyság szerint, mint az 1971-ben elfogadott Országos Településhálózat-fejlesztési Koncepcióban, ahol a településhierarchia alján az ún. *szerepkör nélküli* települések álltak. A „települési lejtő” *művelődési lejtő* formájában újjászületett, csak most „kereszténydemokrata” módra. Tegyük hozzá: minden szakmai, önkormányzati és politikai ellenállás nélkül!

Mi következik mindebből?

1. Ez falanszter észjárás. A (helyi) kultúra nem így él és nem így szerveződik, organikus egységben van valamennyi eleme. Nem lehet mechanikusan kiválasztani egyik vagy másik alapszolgáltatást, hiszen a valóságban egymást átfedően, szinte mindegyik jelen van. Ezért akik mégis akarnának valamit tenni, azok hazugságra, trükkös retorikára kényszerülnek majd, hogy egy vagy két alapszolgáltatás neve alatt élhessék kulturális életük teljességét. Csak azt nem fogja érteni senki, mire jó ez. A papír viszont mindent elbír...

2. A kiéheztetett önkormányzatok számára ez egyértelmű finanszírozási kiskapu: ami nem kötelező, az nem lesz. És még megvetni sem lehet őket érte. Majd kiválasztják a legolcsóbb alapszolgáltatást, oszt' jónapot! Csak aztán már semmi se lesz, nemhogy modern: semmilyen. Pedig új társadalomhoz új ember és új kultúra kell! De ki akar itt új társadalmat?!

A program kormánybiztosa jelezte, hogy az első, tényleges támogatást legkésőbb a 2020-as költségvetésben szeretnék realizálni, de némely programelemnél akár korábbi eredmény is elképzelhető. A megvalósításra éves szinten 4-500 milliárd forintot javasol a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége (TÖOSZ) a központi költségvetésből. Tanácsadók, szervezet- és mindenféle fejlesztők, egyéb ügyeskedők hada türelmetlenül várja már a források csobogását... csak épp' kulturális közalkalmazottra, sőt, már kulturális közfoglalkoztatottra sem telik.

Vitányi Ivánnak tulajdonítják azt a mondást, hogy nem az a kérdés, mennyi pénz kell a kultúrához, hanem az, mennyi kultúra kell a pénzhez. De vajon lesz-e kultúra, innováció, ötlet ezekhez a milliárdokhoz, ha nem lesz kultúra, művelődés a kistelepüléseken? Hogyan szólhatnak bele az egyre kevesebb művelődési szolgáltatásban részesülők a helyi programok tervezésébe és lebonyolításába, saját sorsuk formálásába, életminőségük javításába? Nem vagyok naiv: sehogy, vannak erre már bejáratott metódusok.

Pedig a TÖOSZ már létrehozott hét munkacsoportot a tervezéshez, és akár örömmel is konstatálhatjuk, hogy a felsorolásban az első a *helyi közösségek fejlesztésére* irányuló munkacsoport. Mi más a legjobb eszköz erre, mint a kultúra és művelődés fejlesztése, amely segít az autonóm személyiségek formálásában, részvételükkel *helyi közösségeket hoz létre és fejleszt*.

Mindehhez elégséges intézkedés lenne visszaadni az alkotmányos művelődési jogokat, azaz biztosítani minden magyar állampolgárnak valamennyi közművelődési alapszolgáltatást. Így a bizonytalan sorsú milliárdok nélkül is létrejöhetnének modern falvak – ha valóban ez a cél.

Ellenkező esetben 6-7 millió ember indul el a művelődési lejtőn.

Hacsak nem ez a cél...